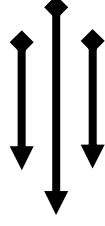
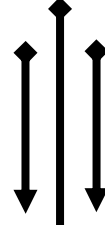

समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र
समालोचना कुसुमको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत,
नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलामको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

पदमप्रसाद बाँस्तोला

परीक्षा रोल नं. ३३६०

क्याम्पस रोल नं. १७ (२०६०-०६२)

नेपाली विभाग

म.र.ब. क्याम्पस

इलाम

२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस एम. ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी पदमप्रसाद बाँस्तोलाले “समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन” शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोध कार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म.र.ब. क्याम्पस इलामको नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

(डिल्ली प्रसाद दवाडी)

सह-प्राध्यापक

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

मिति: २०६७।०।१५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

पदमप्रसाद बाँस्तोलाद्वारा यस क्याम्पसको मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत “समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन” शीर्षकको शोध प्रबन्धलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनको निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

(.....)

(सहप्राध्यापक बुद्धिप्रसाद घिमिरे)

विभागीय प्रमुख, नेपाली विभाग
म.र.ब.क्याम्पस इलाम

(.....)

बाह्य परीक्षक
(चूडामणि रेग्मी)
सह- प्राध्यापक

(.....)

(उपप्राध्यापक डिल्लीप्रसाद दुवाडी)
शोध निर्देशक

मिति २०६७ ०८।२७

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले श्रद्धेय गुरु डिल्ली दुवाडीज्यूको निर्देशनमा रही तयार पारेकको हुँ । आफ्नो अमूल्य समय सुभाब र सल्लाहका साथ मलाई यस शोध कार्यका लागि प्रेरणादायी मार्ग निर्देशन गर्नु भएका गुरु डिल्ली दुवाडीज्यूमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्नका लागि आफ्नो बारेमा सम्पूर्ण जानकारी, सल्लाह र सुभाब उपलब्ध गराइदिनुहुने श्रद्धेय गुरु बुद्धि घिमिरेज्यू साथै मलाई शिक्षा प्रदान गर्नुहुने म.र.ब.क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

मलाई शिक्षा दिक्षा दिई यो अवस्था सम्म आइपुग्न सधैं प्रेरणा दिने परम पूजनीय स्व. पिता नारद प्रसाद बाँस्तोला, स्व. माता विष्णुमाया बाँस्तोलाप्रति आभार प्रकट गर्दछु । हरेक अवस्थामा आर्थिक, सामाजिक पारिवारिक वातावरण सिर्जना गरिदिएर अध्ययनमा र सोधपत्र तयार पार्न प्रेरित गर्ने मेरी श्रीमती अमृत कुमारी बाँस्तोला, छोरी मुना, मधु र छोरो मदन बाँस्तोलालाई साथै सधैं पढ्ने कार्यमा प्रेरित गर्ने दाजु भाउजू इन्द्र तथा हेमकुमारी भाइ बुहारी चूडामणि तथा कमला, प्रभाखर तथा डम्बरकुमारी र मलाई शोधपत्र निर्माण गर्ने सिलसिलामा सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण मित्रहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मलाई सर्वप्रथम विद्यादान दिनुहुने भा.भ.उ.मा.वि.का सम्पूर्ण शिक्षक साथै बेला बेला समय उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउने सू.शि.स.उ.मा.वि.र यस विद्यालयका शिक्षक साथीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

साथै भानुभक्त उ मा वि का विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष कृष्ण प्रसाद बाँस्तोला, दिपक दाहाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यसका साथै यस शोध-पत्र टङ्कणमा सहयोग गर्ने शारदा सुब्बा मिलिष्टार इलाम र शिरोमणि भट्टराई, कमल आचार्य लगायत यस शोध कार्यको लागि सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै यो शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, म.र.ब.क्याम्पस इलाम, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

पदमप्रसाद बाँस्तोला
नेपाली विभाग
एम.ए. दोस्रो वर्ष
रोल न.१७/२०६२
म.र.ब.क्याम्पस इलाम

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद:शोधपरिचय

१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोधको प्रयोजन	१
१.३ शोधार्थी	१
१.४ समस्याकथन	१
१.५ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६ पूर्व कार्यको विवरण र समीक्षा	२
१.७ शोधकार्यको औचित्य , महत्व र उपयोगिता	२
१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.९ सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन विधि	३
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	३

दोस्रो परिच्छेद बुद्धि घिमिरेको जीवनी

२.१ जन्म र जन्मस्थान	४
२.२ वाल्यकाल	४
२.३ शिक्षादीक्षा	४-८
२.४ जागिरे जीवन	८-९
२.५ पारिवारिक जीवन	९-१०

तेस्रो परिच्छेद बुद्धि घिमिरेका व्यक्तित्वका विविध पक्षहरू

३.१ पृष्ठभूमि	११
३.२ शारीरिक व्यक्तित्व	११
३.२.१ स्वभाव	११-१२
३.२.२ रुचि	१२-१३
३.३ व्यक्तित्वका प्रमुख पक्षहरू	१३
३.३.१ समालोचक व्यक्तित्व	१३-१५
३.३.२ कवि व्यक्तित्व	१५-१६
३.३.३ खण्डकाव्यकार व्यक्तित्व	१६
३.३.४ सम्पादक व्यक्तित्व	१६-१७
३.३.५ प्राध्यापक व्यक्तित्व	१७-१८
३.३.६ राजनैतिक व्यक्तित्व	१८

चौथो परिच्छेद बुद्धि घिमिरेको समालोचना यात्रा

४.१ आमुख	१९-२०
४.२ समालोचना शब्दको व्युत्पत्ति तथा अर्थ	२०-२२
४.३ समालोचनाका परिभाषा	२२-२४
४.४ समालोचकका विशेषता	२४-२५
४.५ पाश्चात्य समालोचनाको स्थापित सम्प्रदाय	२६-२७
४.५.१ केही सिद्धान्त र वादहरू	२७-२९

४.६ पाश्चात्य साहित्यका समालोचना प्रणालीहरू	३०-३२
४.७ केही प्रमुख समालोचना पद्धतिहरू	३२-३३
४.८ नेपाली समालोचना	३३-४३
४.८.१ पृष्ठभूमि	
४.८.२ पृष्ठभूमि काल	
४.८.३ प्रचष्टा	
४.८.४ आधुनिक नेपाली समालोचनाको पहिलो उठान	
४.८.५ आधुनिक नेपाली समालोचनाको दोस्रो उठान	
४.८.६ आधुनिक नेपाली समालोचनाको तेस्रो उठान	
४.८.७ तेस्रो चरणमा समालोचक बुद्धि घिमिरेको योगदान	
४.८.८ लेखन तथा समालोचनाका निमित्त प्रेरणा र प्रभाव	
४.८.९ समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचनाको चरण विभाजन	
४.८.१० सम्मान तथा पुरस्कार	

पाँचौं परिच्छेद

समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचनात्मक व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन र विश्लेषण

५.१ आमुख	४४
५.२ समालोचना कुसुम	४४-४६
५.३ महाकाव्यको विकास र नेपाली महाकाव्य	४६-६१
५.४ खण्डकाव्य सिद्धान्त एवं नेपाली खण्डकाव्यको विकासक्रम र वर्गीकरण	६१-७७
५.५ आगो र पानी खण्डकाव्यको समीक्षात्मक अध्ययन	७७-८२
५.६ संस्कृत काव्यशास्त्र छोटो परिचय	८२-९३
५.७ पूर्वीय साहित्यका सन्दर्भमा ध्वनिवाद	९३-९७
५.८ लेखनाथ र उनको नव्यकाव्य तरुण तपसी	९७-९९
५.९ सोमनाथ सिग्देल र उनको महाकाव्य आदर्श राघवको परिचय र विश्लेषण	१००-१०२
५.१० विश्वेश्वर प्रसाद कोइरालाका उपन्यासमा नारी अशिमताको सन्दर्भ	१०३-११२
५.११ देवासुर संग्राम -परिचयात्मक चिन्तन	११२-११४
५.१२ कथाकार विष्णु नवीन र लोग्ने स्वास्नी कथाको छोटो विवेचना	११५-१२७
५.१३ पौराणिक कथा संग्रह - पार्वती परिणय एक समीक्षा	१२७-१३४
५.१४ क्यालेण्डरका घुम्तीहरू कथा संग्रहको छोटो समीक्षा	१३५-१४०
५.१५ नेपाली साहित्यको सन्दर्भमा आधुनिकता प्रगतिशीलता र यथार्थवादको विवेचना	१४०-१४६
५.१६ हिन्दु संस्कृतिमा प्राचीन गुरुकुलको परम्परा समीक्षात्मक अध्ययन	१४६-१५५
५.१७ पोखरेली प्रतिनिधि हास्य व्यङ्ग्यकार विश्व शाक्य छोटो चर्चा	१५५-१५८
५.१८ कवि श्यामकृष्ण श्रेष्ठका कवितामा छन्द प्रयोग र सौन्दर्य चेतना	१५९-१६९

संक्षेपीकरण

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
म.र.व	महेन्द्र रत्न बहुमुखी
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
उ .मा वि	उच्च माध्यमिक विद्यालय
नि.मा.वि	निम्न माध्यमिक विद्यालय
गा.वि .स	गाउँ विकास समिति
प्रा.	प्राध्यापक
पृ.	पृष्ठ
वि.सं	विक्रम संम्मत
इ सं.	ईश्वरी संम्बत
क्र.सं	क्रम सङ्ख्या
डां.	डाक्टर
कु.	समालोचना कुसुम

शोधसार

संस्कृत साहित्य र नेपाली साहित्यमा विधामा अध्येता समालोचक बुद्धि घिमिरे वि.सं. २०३१।३२ देखि नै नेपाली साहित्यको समालोचना विधामा आफ्नो कलमलाई दौडाउन थालेका समालोचक घिमिरे समालोचना कुसुममा आइपुग्दा एक शक्त समालोचकका रूपमा स्थापित भएको कुरा समालोचना कुसुमको अध्ययनबाट पुष्टि हुन्छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र “समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन” मा समालोचक घिमिरेको समालोचक व्यक्तित्वको समालोचना कुसुमको अध्ययन गर्दै निष्कर्ष निकाल्ने प्रयास भएको छ । यसै क्रममा प्रस्तुत शोधपत्रलाई ६ वटा परिच्छेदमा विभाजन गरेर चर्चा गरिएको छ ।

यस शोध पत्रको पहिलो परिच्छेदको मूल शीर्षक शोध ‘परिचय’ राखिएको छ । शोधार्थी परिचय समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको विवरण र समीक्षा शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोचिता, शोध सीमाङ्कन, सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन विधि र शोध कार्यको रूपरेखा राखिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको जीवनीका बारेमा विभिन्न उपशीर्षक राखी तथा समालोचक बुद्धि घिमिरेको , जानकारी गराउने उद्देश्य राखिएको छ । यसको मूल शीर्षक ‘बुद्धि घिमिरेको जीवनी’ राखिएको छ । यस अन्तर्गत जन्म र जन्मस्थान बाल्यकाल शिक्षा दीक्षा जागिरे जीवन र पारिवारिक जीवन उपशीर्षक राखिएको छ ।

तेस्रो परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको व्यक्तित्वको विविध पक्षमा जानकारी गराउने उद्देश्यले राखिएको छ । यस परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको व्यक्तित्वको विविध पक्षहरू अन्तर्गत आमुख शारीरिक व्यक्तित्व , स्वभाव र रूचि उपशीर्षकमा चर्चा गरिएको छ । यसै गरी व्यक्तित्वका प्रमुख पक्षहरू उपशीर्षक अन्तर्गत , कवि , व्यक्तित्व , खण्डकाव्यकार व्यक्तित्व

, सम्पादक व्यक्तित्व , समालोचक व्यक्तित्व प्राध्यापक व्यक्तित्व र राजनैतिक व्यक्तित्व शीर्षकमा चर्चा गरिएको छ ।

चौथो परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको समालोचना यात्रा मूल शीर्षक अन्तर्गत आमुख , समालोचना लेखन कार्यका निमित्त प्रेरणा र प्रभाव समालोचनाको पृष्ठभूमि पूर्वीय र पाश्चात्य प्रणालीको समालोचनाको विकासक्रम साथै नेपाली समालोचना क्षेत्रमा बुद्धि घिमिरेको समालोचना यात्राको चरण र सम्मान र पुरस्कार जस्ता शीर्षकमा चर्चा गरिएको छ ।

पाँचौँ परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको समालोचनात्मक कृतिहरूको अध्ययन र विश्लेषण मूल शीर्षक राखिएको पाँचौँ परिच्छेदमा समालोचना कुसुमको प्रत्येक शीर्षकमा रहेका समालोचना लेखहरूको विभिन्न वाद प्रणाली अन्तर्गत समावेश गर्दै समालोचक घिमिरेको उक्त लेखहरूका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । यस कृतिमा भएका सबै लेखहरूलाई पूर्वीय र पाश्चात्य समालोचना प्रणालीसँग तुलना गर्दै अध्ययन गरिएको छ ।

यस्तै यस सोधपत्रको अन्तिम तथा छैटौँ परिच्छेदमा उपसंहार तथा निष्कर्ष शीर्षक राखी समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचना क्षेत्रमा प्राप्ति के ? अप्राप्ति के ? त्यस्तै समालोचना कुसुमको समालोचना कृतिको महत्व के ? जस्ता विषयमा समीक्षा गरिएको छ ।

यसरी यो शोध पत्रमा बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्वको र समालोचना कुसुमको उपादेयतालाई प्रकाश पार्ने चेष्टा गरिएको छ ।

सन्दर्भसामग्रीसूची

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा प्रयोग गरिएका पत्र-पत्रिका तथा पुस्तकको विवरण

- (१) खतिवडा सागरप्रसाद - साहित्यकार बुद्धि घिमिरेको जीवनी व्यक्तित्व रकृतित्वको अध्ययन शोधपत्र २०६५, म. र. ब क्याम्पस इलाम ।
- (२) अधिकारी हेमाङ्गराज - पूर्वीय समालोचना - सिद्धान्त , साभा प्रकाशन काठमाडौं पाँचौ संस्करण २०५० ।
- (३) गैरे ईश्वरीप्रसाद - आधुनिक नेपाली खण्डकाव्य र महाकाव्य (सिद्धान्त समालोचना) न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज कीर्तिपुर नयाँबजार प्रथम संस्करण २०६०
- (४) सुवेदी राजेन्द्रप्रसाद - नेपाली समालोचना: परम्परा प्रवृत्ति र भूमिका प्रकाशन वाराणरसी प्रथम संस्करण २०६१ ।
- (५) पौडेल विष्णुप्रसाद - संस्कृत काव्यशास्त्र, भूँडीपुराण प्रकाशन प्रथम संस्करण २०५७ ।
- (६) ओझा डा. रामनाथ र गिरी मधुसुधन- पाश्चात्य समालोचना सिद्धान्त र नेपाली समालोचना स्टुडेन्स बुक्स पब्लिसर्स एण्ड डिस्टिब्युटर्स , कीर्तिपुर तेस्रो संस्करण २०६० ।
- (७) पौडेल भूपहरि- शोध र सिर्जना सिद्धान्त विद्यार्थी पुस्तक भण्डार प्रथम २०६० ।
- (८) अभ्यास द्वैमासिक पत्रिका अंक ९ र १०, २०६५ ।
- (९) नवीन स्मारिका २०६६ -नवीन साहित्य प्रतिष्ठान पञ्चकन्या इलाम ।
- (१०) ज्वाला द्वैमासिक अंक २स, २०६६ ।
- (११) पागल उपेन्द्र- श्यामकृष्ण श्रेष्ठका समग्र कृतिहरूको अध्ययन जुही प्रकाशन पुस्तकमाला -५० ।
- (१२) विश्वशाक्यका हाँस्य व्यङ्ग्य कृतिहरूको मुल्याङ्कन - जुही प्रकाशन पुस्तकमाला २५- सम्पादक चुडामणि रेग्मी ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस एम. ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी पदमप्रसाद बाँस्तोलाले “समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन” शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोध कार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म.र.ब. क्याम्पस इलामको नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

(डिल्ली प्रसाद दवाडी)

सह-प्राध्यापक

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

मिति: २०६७।०।१५

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले श्रद्धेय गुरु डिल्ली दुवाडीज्यूको निर्देशनमा रही तयार पारेकको हुँ । आफ्नो अमूल्य समय सुभाब र सल्लाहका साथ मलाई यस शोध कार्यका लागि प्रेरणादायी मार्ग निर्देशन गर्नु भएका गुरु डिल्ली दुवाडीज्यूमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्नका लागि आफ्नो बारेमा सम्पूर्ण जानकारी, सल्लाह र सुभाब उपलब्ध गराइदिनुहुने श्रद्धेय गुरु बुद्धि घिमिरेज्यू साथै मलाई शिक्षा प्रदान गर्नुहुने म.र.व क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

मलाई शिक्षा दिक्षा दिई यो अवस्था सम्म आइपुग्न सधैं प्रेरणा दिने परम पूजनीय स्व. पिता नारद प्रसाद बाँस्तोला, स्व. माता विष्णुमाया बाँस्तोलाप्रति आभार प्रकट गर्दछु । हरेक अवस्थामा आर्थिक, सामाजिक पारिवारिक वातावरण सिर्जना गरिदिएर अध्ययनमा र सोधपत्र तयार पार्न प्रेरित गर्ने मेरी श्रीमती अमृत कुमारी बाँस्तोला, छोरी मुना, मधु र छोरो मदन बाँस्तोलालाई साथै सधैं पढ्ने कार्यमा प्रेरित गर्ने दाजु भाउजू इन्द्र तथा हेमकुमारी भाइ बुहारी चूडामणि तथा कमला, प्रभाखर तथा डम्बरकुमारी र मलाई शोधपत्र निर्माण गर्ने सिलसिलामा सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण मित्रहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मलाई सर्वप्रथम विद्यादान दिनुहुने भा.भ.उ.मा.वि.का सम्पूर्ण शिक्षक साथै बेला बेला समय उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउने सू. शि.स उ.मा.वि.र यस विद्यालयका शिक्षक साथीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

साथै भानुभक्त उ मा वि का विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष कृष्ण प्रसाद बाँस्तोला, दिपक दाहाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यसका साथै यस शोध-पत्र टङ्कणमा सहयोग गर्ने शारदा सुब्बा मिलिष्टार इलाम र शिरोमणि भट्टराई, कमल आचार्य लगायत यस शोध कार्यको लागि सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै यो शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, म.र.व. क्याम्पस इलाम, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

पदमप्रसाद बाँस्तोला
नेपाली विभाग
एम.ए. दोस्रो वर्ष
रोल न.१७/२०६२

म.र.ब.क्याम्पस इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

पदमप्रसाद बाँस्तोलाद्वारा यस क्याम्पसको मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत “समालोचक बुद्धि घिमिरेको समालोचकीय व्यक्तित्व र समालोचना कुसुमको अध्ययन” शीर्षकको शोध प्रबन्धलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनको निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

(.....)

(सहप्राध्यापक बुद्धिप्रसाद घिमिरे)

विभागीय प्रमुख, नेपाली विभाग
म.र.ब.क्याम्पस इलाम

(.....)

बाह्य परीक्षक
(चूडामणि रेग्मी)
सह- प्राध्यापक

(.....)

(उपप्राध्यापक डिल्लीप्रसाद दुवाडी)
शोध निर्देशक

मिति २०६७ ०८।२७

शोधसार

संस्कृत र नेपाली साहित्यको गहिरो अध्ययन गरेका साहित्यकार बुद्धि घिमिरेले वि.सं. २०२५ देखि नै नेपाली कविता क्षेत्रमा हात हालेको देखिन्छ। उनको काव्य यात्राले वर्तमानसम्म आइपुग्दा कविताको मझौलो रूप (खण्डकाव्य) सम्म पुग्न सकेको पाइन्छ। त्यो त घिमिरेले कविता, खण्डकाव्य मात्र नभएर समालोचना क्षेत्रमा समेत कलम चलाइरहेकै छन्।

प्रस्तुत शोधपत्र 'साहित्यकार बुद्धि घिमिरेको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन' मा यिनै साहित्यकारको बारेमा यथासक्य अध्ययन विश्लेषण गर्दै निष्कर्ष निकाल्ने प्रयास भएको छ। यस क्रममा प्रस्तुत शोधपत्रलाई ६ वटा परिच्छेदमा विभाजन गरी चर्चा गरिएको छ।

यस शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदको मूल शीर्षक 'शोधपरिचय' राखिएको छ। यस अन्तर्गत शोध शीर्षक, शोध प्रयोजन, समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको विवरण र समीक्षा, शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता, शोधको सीमाङ्कन, सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन विधि र शोधकार्यको रूपरेखा उपशीर्षकमा चर्चा गरिएको छ।

बुद्धि घिमिरेको जीवनी 'मूल शीर्षक रहेको दोस्रो परिच्छेदमा जन्म र जन्मस्थान, बाल्यकाल, शिक्षादीक्षा, जागिरे जीवन र पारिवारिक जीवन उपशीर्षकहरूमा चर्चा परिचर्चा गरिएको छ।

तेस्रो परिच्छेदमा बुद्धि घिमिरेको व्यक्तित्वका विविध पक्षहरू मूल शीर्षक र त्यस अन्तर्गतका उपशीर्षकहरू आमुख, शारीरिक व्यक्तित्व, स्वभाव र रुचि राखिएका छन्। यसै गरी व्यक्तित्वका प्रमुख पक्षहरू शीर्षक अन्तर्गत कवि व्यक्तित्व, सम्पादक, व्यक्तित्व, समालोचक व्यक्तित्व, प्राध्यापक व्यक्तित्व र राजनैतिक व्यक्तित्व उपशीर्षक राखी चर्चा गरिएको छ।

यसैगरी चौथो परिच्छेदको मूल शीर्षक बुद्धि घिमिरेको साहित्ययात्रा राखिएको छ। यस अन्तर्गतका उपशीर्षकहरू आमुख, लेखनकार्यका निमित्त प्रेरणा र प्रभाव, कविता र खण्डकाव्यको विकासक्रमका सन्दर्भमा बुद्धि घिमिरेको उपस्थिति, साहित्यकार बुद्धि घिमिरेको जीवनयात्रा एवं साहित्यको चरण विभाजन र सम्मान तथा पुरस्कार रहेका छन्।

'बुद्धि घिमिरेका कृतिको अध्ययन र विश्लेषण' मूल शीर्षक राखिएको पाँचौं परिच्छेदमा कृतिको विधागत वर्गीकरण, कविका रूपमा बुद्धि घिमिरे, आमुख 'म बाँचेको छु' मा संग्रहित कविताको परिचयात्मक अध्ययन, खण्डकाव्यकार बुद्धि घिमिरे आमुख बुद्धि घिमिरेको खण्डकाव्यगत विशेषता, बुद्धि घिमिरेको खण्डकाव्यगत प्रवृत्ति, विषयवस्तुगत प्रवृत्ति, संरचनागत प्रवृत्ति रसभावगत प्रवृत्ति, स्वरगत प्रवृत्ति, लयगत प्रवृत्ति भाषिक प्रवृत्ति, किसान खण्डकाव्यको परिचयात्मक अध्ययन र विश्लेषण, परिचय, विषयवस्तु, पात्र विधान, देशकाल वातावरण वा परिवेश, केन्द्रीय कथ्य, भाविधान, लयविधान, अलङ्कार योजना, सर्गयोजना, भाषाशैली, उद्देश्य, मान्छे खण्डकाव्यको परिचयात्मक अध्ययन र विश्लेषण, परिचय, विषयवस्तु, पात्रविधान, देशकाल वातावरण वा परिवेश, केन्द्रीय कथ्य, भाविधान, लयविधान, अलङ्कार योजना, सर्गयोजना, भाषाशैली, उद्देश्य 'समय चक्र खण्डकाव्यको परिचयात्मक अध्ययन र विश्लेषण, परिचय, विषयवस्तु, पात्रविधान, देशकाल वातावरण वा परिवेश, केन्द्रीय कथ्य, भाविधान, लयविधान, अलङ्कार योजना, सर्गयोजना, भाषाशैली, उद्देश्य र बुद्धि घिमिरेको मूलभूत प्राप्तिको विधा एवं कृति उपशीर्षकलाई क्रमशः राखी चर्चा गरिएको छ।

यस्तै यस शोधपत्रको अन्तिम तथा छैटौँ परिच्छेदमा मूल शीर्षक उपसंहार राखिएको छ । यस अन्तर्गत बुद्धि घिमिरेको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन उपशीर्षक राखी मूल्याङ्कन गरिएको छ ।

यसरी यस शोधपत्रमा बुद्धि घिमिरे र उनका प्रकाशित कृतिहरूका बारेमा अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन गर्दै यथा सक्य प्रकाश पार्ने चेष्टा गरिएको छ ।